

З. М. Бурик, старший викладач кафедри регіонального управління та місцевого самоврядування Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України

ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Розглянуто принципи забезпечення сталого розвитку держави. Виокремлено основні чинники, що забезпечують його, серед яких екологічні, економічні та соціальні складники, наведено принципи кожного з них. Запропоновано додаткові принципи забезпечення сталого розвитку, серед яких: принципи об'єктивності, цілепокладання, результативності, ефективності, пріоритетності, компетентності, комплексності, спадкоємності, прозорості та ситуаційності. Згруповано принципи державного регулювання сталого розвитку країни, до яких належать принципи ефективності, справедливості, системності, цілеспрямованості, стабільності, безперервності, науковості; принципи сталого розвитку, до яких належать основні (прогресивності, адаптивності, трансформаційності, стійкості, стабільності, рівноважності) та специфічні (цілеспрямованості, збалансованості, цілісності, динамічності); загальні принципи державного регулювання сталим розвитком, до яких належать принципи науковості, погодження інтересів, цілеспрямованості, пріоритетності, системності, комплексності, гнучкості, адаптації, достатності, організаційно-правового та економічного забезпечення, поступовості, ефективності, прозорості, пріоритету права над економікою та єдності економіки і політики.

Ключові слова: екологічна складова; економічна складова; принципи; регулювання; соціальна складова; сталий розвиток.

Ensuring sustainable development in the current conditions of functioning of the Ukrainian economy requires the implementation of a strategy of socio-economic transformation aimed at changing the social and economic priorities of development and mechanisms for their implementation. Public administration and regulation of the economy is intended to intensify and actualize the use of all types of available resources, opening new market and social opportunities, creating stimulating conditions, maintaining a favorable environment for improving the efficiency of the economy and improving the quality of life of the population. At the same time, there is a certain relationship between the completeness of realization of accumulated potential and the quality of state regulation.

The main task of the research paper is to synthesize the system of principles of state regulation and sustainable development and to identify its own key principles that will make it possible to improve the efficiency of the regulatory process at the national level.

The article presents the principles of sustainable development. The main factors contributing to sustainable development are identified, among them ecological, economic and social, and the principles of each of these components are given. Additional principles of sustainable development, including objectivity, goal-setting, effectiveness, efficiency, priority, competence, complexity, continuity, transparency and situationality, are proposed. The principles of state regulation are grouped with the sustainable development of the country, which include the principles of efficiency, justice, systemicity, purposefulness, stability, continuity, and science; principles of sustainable development, which include the main (progressiveness, adaptability, transformation, stability, stability, equilibrium) and specific (purposefulness,

© З. М. Бурик, 2017

balance, integrity, dynamism); general principles of state regulation of sustainable development, which include scientific, coordination of interests, purposefulness, priority, systemicity, complexity, flexibility, adaptability, sufficiency, organizational and legal and economic provision, graduality, efficiency, transparency, priority of law over economics and unity of the economy and politics.

Key words: ecological component; economic component; principles; regulation; social component; sustainable development.

Постановка проблеми. Забезпечення сталого розвитку в сучасних умовах функціонування економіки України потребує реалізації стратегії соціально-економічних перетворень, спрямованих на зміну соціальних і економічних пріоритетів розвитку та механізмів їх реалізації. Державне управління та регулювання економіки покликані активізувати й актуалізувати використання всіх видів наявних ресурсів, які відкривають нові ринкові та соціальні можливості, створюють стимулюючі умови, підтримують сприятливе середовище для підвищення ефективності господарювання та зростання якості життя населення. При цьому виявлено певну залежність між повнотою реалізації накопиченого потенціалу та якістю державного регулювання [1, 86]. Отже, ступінь реалізації власного потенціалу зумовлено рівнем та ефективністю державного регулювання й управління. У цьому контексті особливої актуальності набуває побудова ключових засад (принципів) формування реалізації державного регулювання для досягнення сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження проблем сталого розвитку присвячували свої праці такі провідні науковці, як: В. М. Бондаренко [2], А. М. Вергун [3], З. В. Герасимчук [4], Г. Ю. Кучерова [5], Л. Л. Кушнір [6] та ін. Досліджували принципи регулювання Л. І. Дідківська [7], В. П. Залуцький [8], О. Б. Кузьменко [9], О. І. Ковтун [10], Ю. Л. Орел [11], Д. М. Стеченко [1]. Трактуючи категорію “принципу” (від лат. *principium* – початок, основа, виникнення, першоджерело), відповідно до енциклопедичного словника з державного управління, науковці зазначають, що це основне вихідне положення будь-якої теорії чи вчення, основні засади пояснень та керівництва до дії, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи права, державного устрою тощо [12, 560]. Серед думок науковців простежуються несистемність і розрізненість наукових поглядів щодо виокремлення пріоритетних принципів регулювання. Зокрема, одними вченими акцентується увага на науковості та системності, іншими – на комплексності й безперервності регулювання та його ефективності. Різноманітність бачень наукових принципів так і не дала змоги сформулювати базові засади державного регулювання сталого розвитку, що стало мотивом дослідження.

Мета статті – узагальнити систему принципів державного регулювання та сталого розвитку, виокремити власні ключові принципи, які дадуть змогу підвищити ефективність процесу регулювання на загальнодержавному рівні.

Виклад основного матеріалу. Концепція сталого розвитку має довгу історію становлення. Основні віхи її розвитку: звіт Всесвітньої комісії ООН з навколишнього середовища і розвитку в 1987 р.; конференція ООН з проблем навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.); Всесвітній самміт із питань сталого розвитку в Йоганнесбурзі (2002 р.). Узагальнено такі його принципи: повага і турбота до всіх живих співтовариств; поліпшення якості людського життя; збереження життєздатності і розмаїтості Землі; забезпечення сталого використання відновлюваних ресурсів; мінімізація виснаження невідновлюваних ресурсів; зміна індивідуальних позицій і діяльності [13].

Основні принципи сталого розвитку на XXI ст. викладено у Порядку денному – безпрецедентному глобальному плані дій в інтересах сталого розвитку і найбільшому досягненні у галузі забезпечення комплексного розгляду екологічних, економічних і соціальних проблем на основі єдиної стратегії. Порядок денний на XXI ст. було прийнято главами

179 країн у 1992 р. На першому Світовому саміті Землі під егідою Комісії ООН із довкілля та розвитку обговорювалися проблеми сталого розвитку Планети [14].

Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Комплексної програми реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, на 2003–2015 рр.” від 26.04.2003 р. № 634 [15] декларує такі принципи сталого розвитку: ліквідація бідності; упровадження нових моделей сталого виробництва та споживання з метою підвищення якості життя; охорона та раціональне використання природних ресурсів країни та її регіонів.

Серед наукових праць наведених дослідників слід особливо виділити підходи групи науковців: Д. М. Стеченко, Л. А. Швайки [1], що розрізняють загальні принципи державного регулювання (пріоритету права над економікою; ефективності; справедливості; стабільності; системності державного впливу; адекватності; оптимального поєднання адміністративно-правових і економічних важелів; поступовості та етапності; забезпечення єдності стратегічного і поточного державного регулювання та його оперативності; дотримання вимоги матеріально-фінансової збалансованості) і нові принципи (бюджетної політики та податкового регулювання зовнішньоекономічної діяльності).

Розширює перелік принципів Л. І. Дідківська [7], яка виділяє, крім наведених Д. М. Стеченко, Л. А. Швайкою, науковість регулювання, взаємопогодження інтересів, цілеспрямованість, пріоритетність, достатність, принципи організаційно-правового та економіко-організаційного забезпечення.

На думку О. І. Ковтуна, система державного регулювання економіки базується на дотриманні таких принципів : науковості, обґрунтованості – поєднання наукових основ державного регулювання економіки з практичними діями щодо втілення економіко-політичних рішень; формування системи державного регулювання економіки з урахуванням теоретичних основ і моделей економічної політики та наявного досвіду здійснення державного регулювання в країні й за кордоном; раціональності, реальності – державне регулювання економіки має ґрунтуватися на реальних, а не на ідеальних передумовах, не суперечити сформованій структурі господарства і раціональним діям індивідів; збалансованості, комплексності – єдність загальнонаціонального, регіонального та галузевого рівнів державного регулювання економіки, врахування особливостей фаз суспільного відтворення, окремих секторів і сфер господарства [10].

За діапазоном застосування принципи державного регулювання економіки можуть бути класифіковані на: загальноекономічні (або універсальні); спеціальні – для певних секторів економіки (аграрного, промислового, будівельного); локальні – ті, які спрямовані на регулювання окремих напрямів економічної діяльності (бюджетної, податкової, зовнішньоекономічної); адміністративно-процедурні, що застосовуються у плануванні, узгодженні й прийнятті нормативних актів із регулювання [10].

Детальніше принципи державного регулювання розвитку наведено у працях Ю. Л. Орла, зокрема:

1) принцип невід’ємності функції регіонального регулювання в системі державного управління, похідний від тези, що регулювання регіонального розвитку – невід’ємна частина системи державного управління;

2) наявності регулювних механізмів;

3) вирівнювання регіонального розвитку;

4) принцип селективності (пріоритетності) надання допомоги регіонам, який потрібен для концентрації державних ресурсів для виконання певних тактичних і стратегічних завдань регіонального розвитку;

5) пріоритетності розв’язання соціальних проблем;

6) принцип лагу, який пов’язаний з тим, що результати регулювання регіонального розвитку позначаються не відразу, а із запізненням, часто через багато років;

- 7) мультиплікативності державного регулювання;
- 8) принцип стратегічного цілепокладання, який витікає із завдань регіонального розвитку та системного характеру державної політики регіонального розвитку.
- 9) дворівневості суб'єкта управління;
- 10) принцип демократичності державного регулювання, в основу якого покладено тезу про те, що незалежно від обґрунтованості управлінських рішень будь-яка державна підтримка йтиме не просто за рішенням центру, а за згодою всіх регіонів;
- 11) урахування інтересів об'єктів регулювання;
- 12) принцип правового забезпечення означає, що державне регулювання регіонального розвитку повинно мати чітке правове середовище тощо [11].

Кожен процес здійснюється за певними законами, правилами, що регламентують і визначають особливості вибудови взаємозв'язків різного походження, а принципи дають змогу сформулювати бачення і чіткість розуміння подальшої структурної наповненості (рис. 1).

Серед основних принципів сталого розвитку виділяють такі [8, 165]:

- цілеорієнтованість: досягнення такого співвідношення між елементами, з якими у підприємства зберігатимуться довгострокові стимули стійкого розвитку;
- забезпечення збалансованості економіки та екології: досягнення такого ступеня розвитку, коли люди припиняють знищувати навколишнє середовище;
- адаптивність: країна як відкрита система має бути адаптивною, тобто пристосовуватися до зміни в зовнішньому середовищі для того, щоб продовжити стійкий розвиток на довгострокову перспективу;
- забезпечення збалансованості економічної та соціальної сфер у людському вимірі, що означає максимальне використання в інтересах населення тих ресурсів, які дає економічний розвиток;
- цілісність, що досягається на основі єдності таких функцій: здатність до оновлення (відтворення), доповнення елементів, яких бракує, перетворення себе у якісно нову систему, збереження фінансової рівноваги. Принцип цілісності є чинником, що визначає результативність;
- динамічність: зміни в одному з параметрів прийняття, як правило, приводять до змін в інших;
- розв'язання задач, пов'язаних з розвитком не лише в інтересах сучасного покоління, але й усіх наступних поколінь, що мають рівні права на ресурси.

Також пропонуємо додаткові принципи забезпечення сталого розвитку, серед яких можемо назвати такі (рис. 1) [7, 88]:

- об'єктивність, що передбачає врахування попереднього досвіду та інформації, яка зібрана в ході забезпечення сталого розвитку;
- цілепокладання, яке передбачає чітке формування конкретних цілей та мети їх досягнення;
- результативність, що має спрямування повної сукупності заходів на отримання кінцевого результату, а саме досягнення поставлених цілей;
- ефективність, яка передбачає визначення ефективності забезпечення сталого розвитку шляхом співвідношення витрат на реалізацію та отриманих після реалізації результатів поліпшення економічного, екологічного та соціального стану країни;
- пріоритетність, що передбачає зарахування до числа основних напрямів фінансування найважливіших завдань, реалізація яких дасть змогу досягти гармонійного забезпечення сталого розвитку;
- компетентність, яка означає залучення до даного процесу широкого кола експертів, що володіють знаннями в усіх сферах сталого розвитку;
- комплексність, що створює інноваційну економічну структуру, яка базується на постулатах соціального консенсусу;

- спадкоємність, яка залучає до процесу розробки фінансових планів представників усіх зацікавлених сторін із метою забезпечення спадковості щодо їх реалізації;
- прозорість, що передбачає відкритість і прозорість дій усіх суб'єктів під час фінансового забезпечення сталого розвитку, широке висвітлення їх діяльності у ЗМІ, залучення стейкхолдерів.

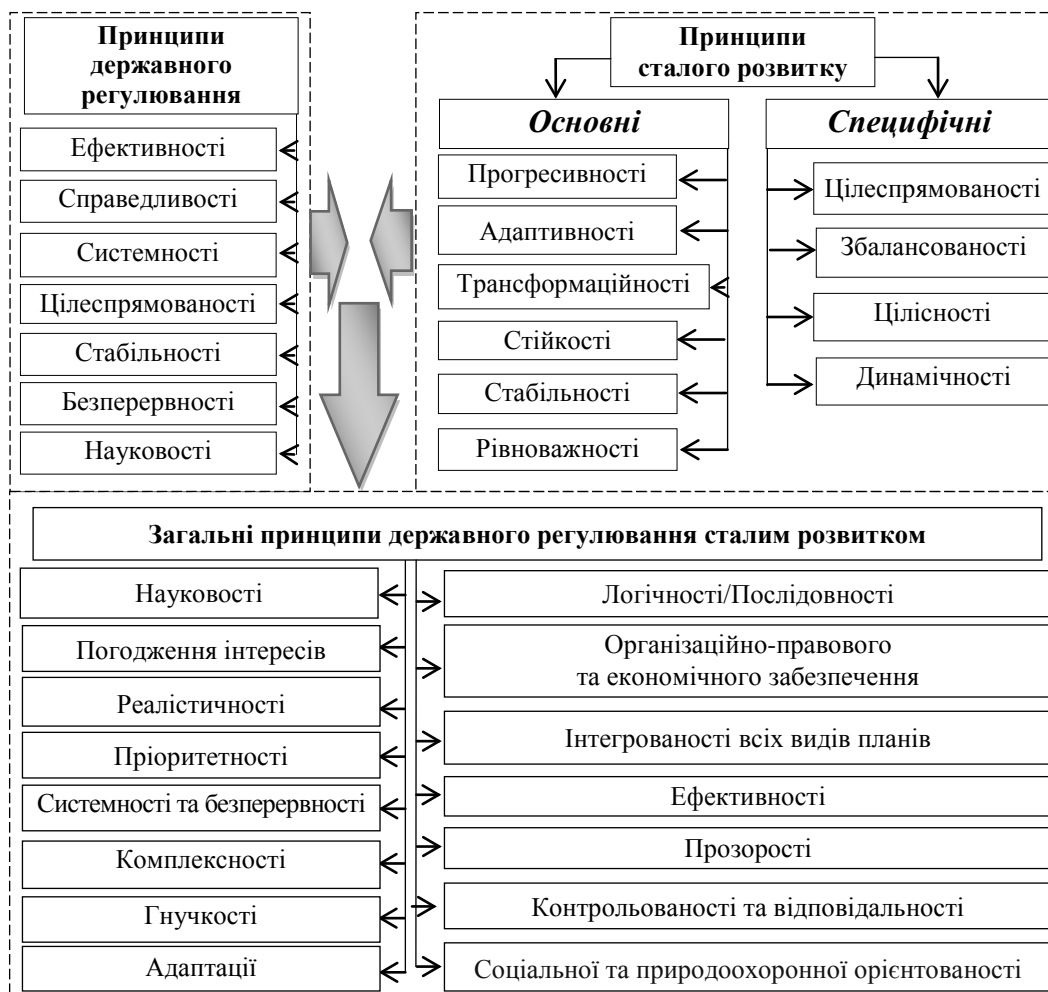

Рис. 1. Структура принципів державного регулювання сталого розвитку країни

На основі типових запропонованих науковцями принципів державного регулювання та забезпечення сталого розвитку [1–15] систематизуємо основні принципи державного регулювання сталого розвитку.

1. Принцип реалістичності передбачає, що державне регулювання сталого розвитку має здійснюватися на реальних засадах.
2. Принцип оптимального поєднання інтересів, коли державне регулювання сталого розвитку ґрунтується на основі поєднання галузевих і територіальних інтересів.
3. Принцип систематичності та безперервності передбачає, що державне регулювання сталого розвитку здійснюється безперервно та систематично, при цьому передбачається застосування системного підходу до проблем сталого розвитку.

4. Принцип ефективності та цілеспрямованості – державне регулювання сталого розвитку має бути ефективним та раціональним, спрямованим на досягнення постановлених цілей.

5. Логічність/послідовність/структурна довершеність: визначення пріоритетів і встановлення конкретних цілей, завдань; пошук шляхів їх послідовної реалізації, які враховуватимуть сучасний стан, а також визначення засобів та критеріїв реалізації. Мають бути узгодженими стратегії нижчого рівня, наприклад, регіонального або галузевого розвитку.

6. Інтегрованість усіх видів планів. Положення плану мають бути чітко інтегровані у рамках установленної класифікації: чим вищий рівень плану, тим значнішою має бути його кореляція із цією класифікацією, проте елементи територіального зонування залишаються.

7. Принцип соціальної та природоохоронної орієнтованості – державне регулювання сталого розвитку має орієнтуватися на піклування про суспільство та задоволення його потреб, а також забезпечувати оптимальне використання природних ресурсів та збереження природного середовища.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Виокремлено основні принципи державного регулювання сталого розвитку, дотримання яких дає можливість покращити як економічний, так і соціально-екологічний розвиток країни. Поєднання економічної, екологічної та соціальної складових частин дало змогу виокремити низку загальних принципів державного регулювання сталого розвитку, до яких належать принципи науковості, погодження інтересів, цілеспрямованості, пріоритетності, системності, комплексності, гнучкості, адаптації, достатності, організаційно-правового та економічного забезпечення, поступовості, ефективності, прозорості, пріоритету права над економікою та єдності економіки і політики. Перспективами подальших розвідок у даній сфері є поєднання принципів, методів та форм регулювання сталого розвитку.

Отже, структура ключових принципів державного регулювання сталого розвитку має принципи державного регулювання, до яких належать принципи ефективності, справедливості, системності, цілеспрямованості, стабільності, безперервності, науковості; принципи сталого розвитку, до яких належать основні (прогресивності, адаптивності, трансформаційності, стійкості, стабільності, рівноважності) та специфічні (цілеспрямованості, збалансованості, цілісності, динамічності); загальні принципи державного регулювання сталого розвитку, до яких належать принципи науковості, погодження інтересів, цілеспрямованості, пріоритетності, системності, комплексності, гнучкості, адаптації, достатності, організаційно-правового та економічного забезпечення, поступовості, ефективності, прозорості, пріоритету права над економікою та єдності економіки і політики. Перспективними з погляду подальших досліджень можуть бути питання аналізу застосування даних принципів у практичній діяльності органів влади.

Список використаних джерел:

1. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Стеченко Д. М. – К. : Вікар, 2003. – 262 с.
2. Бондаренко В. М. Моніторинг і діагностика життєздатності підприємства (за матеріалами акціонерних товариств Закарпатської області) : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Вікторія Михайлівна Бондаренко ; ДВНЗ “Ужгород. нац. ун-т”. – Ужгород, 2010. – 280 с.
3. Вергун А. М. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації / А. М. Вергун, І. О. Тарасенко // Вісник КНУТД. – 2014. – № 2. – С. 207–218.
4. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації / Герасимчук З. В. ; НАН України ; Інститут регіональних досліджень. – Луцьк : Надстир'я, 2001. – 528 с.
5. Кучерова Г. Ю. Стратегія формування свідомого оподаткування як фактор сталого розвитку національної економіки : монографія / Г. Ю. Кучерова. – Запоріжжя : КПУ, 2016. – 416 с.

6. Кушнір Л. Л. Природні ресурси України як базовий фактор сталого розвитку національної економіки / Л. Л. Кушнір // Економічний простір. – 2013. – № 72. – С. 273–288.
7. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – 5-те вид., стер. – К. : Знання, 2006. – 213 с.
8. Залуцький В. П. Сутність соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств: методи та принципи їх забезпечення / В. П. Залуцький // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.11. – С. 163–169.
9. Кузьменко О. Б. Принципи ресурсоощадної діяльності аграрних підприємств / О. Б. Кузьменко // Наукові праці [Чорноморський державний університет ім. Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”]. Серія: Економіка. – 2012. – Т. 189. – Вип. 177. – С. 142–145.
10. Ковтун О. І. Про методологію формування стратегії підприємства [Електронний ресурс] / О. І. Ковтун // Економіка України. – 2014. – № 9. – С. 19–34. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2014_9_3
11. Орел Ю. Л. Пріоритетні напрями державного регулювання розвитку регіональної складової національної економіки України [Електронний ресурс] / Ю. Л. Орел // Державне будівництво. – 2014. – № 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_2_18
12. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.
13. Сталий розвиток як парадигма суспільного зростання XXI ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/273-stalyi-rozvytok-yak-paradygma-susplnogo-zrostannya-21-st>
14. Повестка дня на XXI век, принята конференцией ООН по окружающей среде и развитию. Июнь 1992 г. Официальный перевод текста ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/russian/conferen/wssd/agenda21>
15. Про затвердження Комплексної програми реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, на 2003–2015 рр. [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 634. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2003-%D0%BF>

UDC 338.27:658.14

**О. І. Datsii, Doctor of Economics,
Head of the Department of Finance,
Banking and Insurance Affairs of the IAPM**

BUSINESS FORECASTING AS A FINANCIAL MECHANISM OF BUDGETING

It is established that the forecasted values of financial potential are based, first of all, on adjusted indicators of its realization in previous periods, taking into account projected changes in sales volumes, profitability, own and borrowed capital, ensuring a positive effect of financial and operational leverage, implementation of investment projects, and so on. Ultimately, financial planning is aimed at providing, restoring or maintaining financial stability.

In-house financial planning is based on the use of three of its main systems: forecasting financial activities; current financial planning; operational financial planning, which are interconnected and implemented in a certain sequence.

© **О. І. Datsii, 2017**